

היום נלמד בעזרת ה':

גיטין דף מג

(בעמוד הקודם)

איבעיא להו עבד שמכרו רבו לקנס: האם האדון יכול למכור את ה'קנס' שהוא עתיד לקבל בעבור העבד במקרה שינגח אותו שור (מועד) ויהרוג אותו, או לא?

נחלקו רבי מאיר ורבנן האם אדם יכול למכור דבר שלא בא לעולם, ונושא המחלוקת שלהם הוא מכירת פירות עץ דקל שעתידיים לצמוח. הגמרא מבארת שיש להסתפק לדעת רבי מאיר ולדעת רבנן.

לדעת רבי מאיר הסובר שאדם מקנה דשלב"ל: יתכן שדוקא פירות ניתן למכור משום שהם עתידיים לצמוח בכל מקרה באופן טבעי, אבל קנס לא בטוח כלל שיגיע לבסוף, שהרי מי אמר לנו שבכלל השור ינגח את העבד? ואם הוא ינגח אותו מי אמר שהבעלים ישלם, אולי הוא יקדים לבוא לבית דין ולהודות שהשור שלו נגח ואז הוא יפטר מהקנס (שכן הדין 'מודה בקנס פטור')?

לדעת רבנן שאדם לא מקנה דשלב"ל: יתכן שדוקא בפירות אי אפשר להקנות כי כרגע הם כלל לא בעולם, אבל בנידון שלנו גם השור וגם העבד נמצאים בעולם ולכן אפשר יהיה להקנות את הקנס שיגיע כתוצאה מ'המפגש שלהם'.

אמר רבי אבא ת"ש: נאמר "וְכֵן כִּי יִקְנֶה נַפֶּשׁ קִנְיָן כֶּסֶף" הוא יאכל בו **וְיֵלִיד בֵּיתוֹ** הֵם יאכלו בְּלִחְמוֹ. 'קנין כספו' = זהו העבד או השפחה עצמה, ו'יליד בית' = זהו הבן של השפחה שנולד לה. לכאורה לאחר שנכתב שקנין כספו של האדון הכהן אוכל תרומה, מדוע צריך לכתוב שגם יליד הבית אוכל? פשיטא!

והתשובה: 'אילו כן הייתי אומר': אם היה כתוב רק 'קנין כספו' הייתי אומר שכמו שדוקא עבד ששווה כסף אוכל (כנלמד מהלשון 'קנין כספו'), כך רק בן שפחה ששווה כסף יאכל. ולכן כתוב 'יליד בית' ללמד שכן שפחה אפילו שאינו שוה כלום אוכל תרומה.

(המשך בדף הבא ↓)

יוצא לאור ע"י:

"אור הספר התורני" הוצאה לאור

052-7628377

להצטרפות:

mabatlada18@gmail.com

052-342-4473

הברייתא ממשיכה: 'ועדיין אני אומר וכו': עדיין למדנו רק שכן שפחה אוכל אפילו כשאני שווה כסף, אך מניין לנו שגם בעבד ושפחה עצמה (שהם 'קנין כספו') שאינם שווים כסף אוכלים תרומה? והתשובה: לומדים זאת מההקש של 'יליד בית' ל'קנין כסף', כמו ש'יליד בית' אוכל אפילו שאינו שווה - כך גם 'קנין כספו'.

ההוכחה: ואי סלקא דעתך: אם נפשוט בספק שלנו שהאדון יכול למכור את הקנס של עבדו, איך יתכן מצב בעולם שעבד לא יהיה שווה כלום? אלא בהכרח שאי אפשר למכור!

דחייה: אין, איכא עבדא טריפה: אכן יש עבד שאינו נמכר לקנס והוא עבד 'טריפה' - חולה סופני שלא משלמים עליו קנס כי הוא נחשב כאדם מת.

קושיא: והא חזי למיקם קמיה? והרי עדיין הוא שווה כסף כי הוא יכול לשרת את האדון עד שהוא ימות? והתשובה: מדובר בחולה סופני מנוול ומוכה שחין, שאינו ראוי לשרת את האדון וכן לא לקבל בעבורו קנס. ולכן הוא לא שווה כלום.

*

איבעיא להו: יש דין בקידושי אשה האומר לאישה 'התקדשי לחצי שלי' - מקודשת, אבל האומר לה 'חצי ממך יתקדש לי' - אינה מקודשת. (טעם הדבר להלן).

לפי זה יש להסתפק בחצי עבד חצי בן חורין שקידש בת ישראל. האם לדמות אותו לאומר לאשה 'התקדשי לחצי' שמקודשת (כי גם כאן היא מתקדשת רק לחצי הבן חורין שלו). או שאין לדמות זאת, משום ששם באמת היא התקדשה לכולו ומה שאמר לה 'התקדשי לחצי' כוונתו רק לומר לה 'אני אתחתן עם אשה נוספת', אבל כאן שהיא לא יכולה להתקדש לכולו אינה מקודשת.

או שאולי נדמה אותו לאומר לאשה 'חציך מקודשת לי' שאינה מקודשת, משום שאי אפשר לפרש שכוונתו 'תוכלי להתחתן עם אדם נוסף..'. אלא כוונתו לקדש רק חצי ממנה ולכן היא אינה מקודשת, והוא הדין כאן בחצי עבד וחצי בן חורין שרק חצי ממנו קידש אותה - לא יחולו הקידושים. או שאין לדמות זאת, משום ששם הוא שייר את החצי שלה שהיה אמור לקדש אותו לאשה, ואילו כאן הוא לא שייר כלום אלא קידש בכל החלק שהיה יכול לקדש, דהיינו בכל החצי בן חורין שלו.

ת"ש המית מי שחציו עבד וכו': מוכח שיש לו יורשים, ובהכרח שקידושיו קידושין והילדים שנולדו לו הם בניו שיורשים אותו! נואמנם ישראל שבא על הפנויה בלא קידושין והוליד ממנה בן - הוא יורש אותו. אלא שישראל הוא 'בר קידושין', אבל אם עבד אינו 'בר קידושין' אין כלל יחוס לילדים שלו אחריו - תוס'.

דחיה: אמר רב אדא בר אהבה: מדובר שהשור נגח אותו ועשה אותו חולה סופני המוגדר 'טריפה', ונחשב כאילו כבר השור הרג אותו, ועליו לשלם את הכופר לעבד עצמו שהוא כמו 'היורש' של עצמו.

תשובה: אמר רבא: א. כתוב מפורש 'יורשיו'. ב. כופר משולם רק לאחר מיתה (משום שכתוב בכופר **וְהַמִּית אִישׁ אוֹ אִשָּׁה**). אלא אומר רבא: אין ראייה מהמימרא של 'מי שהמית חצי עבד וחצי בן חורין' משום שכך פי' הדברים: נותן חצי קנס לרבו, וחצי כופר ראוי להינתן ליורשיו - אם יש לו, אבל מכיון שבאמת אין לו יורשים זכה המזיק בכסף.

אמר רבא נשם שהמקדש חצי אשה: המקדש חצי שפחה וחצי בת חורין - אינה מקודשת, בגלל שאי אפשר לקדש אשה לחצאין (והרי הקידושין חלים רק בחצי הבן חורין שבה).

א"ל רב חסדא מי דמי?: המקדש חצי אשה אינה מקודשת בגלל שהוא שייר בקנין הקידושין שבה, כי היא צריכה להתקדש בכולה. אבל המקדש חצי שפחה וחצי בת חורין קידש את כל מה שיש לו לקדש בה (דהיינו את כל החצי בן חורין שבה) ולכן היא כן מקודשת.

הדר אוקים רבה: חזר רבה בר רב הונא והעמיד מתורגמן (להשמיע את הדרשה ברבים) ודרש. ופתח את דבריו בפסוק **"וְהַמְכִּשְׁלָה הַזֹּאת תַּחַת יָדְךָ"** שאין אדם מצליח להגיע לאמת בדברי תורה עד שהוא יורה בטעות ויתבייש ויבין שהוא טעה. וכך אני טעיתי בהוראה שאמרתי ואני חוזר בי.

אמר רב ששת: רב ששת סובר כרבא שהמקדש חצי שפחה וחצי בת חורין אינה מקודשת.

הוא מוסיף: ואם ילחש לך אדם ויביא לך ראייה מ'שפחה חרופה' - שהיא שפחה שחציה עבד וחציה בת חורין המאורסת לעבד עברי. ומוכח שהיא יכולה להתקדש!

(כנלמד מהפסוק "וְאִישׁ כִּי יִשְׁכַּב אֶת אִשְׁהוֹ שְׁכַבְתָּ זָרַע וְהוּא שִׁפְחָה נִחְרַפֶּת לְאִישׁ וְהִפְדָּה לֹא נִפְדָּתָה" דהיינו שהיא קצת נפדתה וקצת לא. עיין לעיל דף מא').

תאמר לו: הרי רבי ישמעאל סובר ששפחה חרופה היא שפחה כנענית (ופירוש הפסוק 'וְהִפְדָּה - לֹא נִפְדָּתָה! דהיינו שהיא לא נפדתה כלל וזכרה תורה כלשון בני אדם). והרי וכי שפחה כנענית יכולה להתארס? אלא בהכרח הכוונה שהיא מיוחדת לעבד עברי. וממילא גם לדעת רבי עקיבא החולק על רבי ישמעאל וסובר ששפחה חרופה היא חצי שפחה וחצי בת חורין, אין הכוונה שהיא באמת מאורסת לו אלא רק מיוחדת לו.

אמר רב חסדא: חציה שפחה וחציה בת חורין שהתקדשה לראובן, והשתחררה, והתקדשה לשמעון אחיו בחיי ראובן, ואח"כ מתו ראובן ושמעון ללא בנים, הרי היא מתייבמת ללוי אחיהם, ואנו לא אומרים שהיא פטורה מייבום לפי שהיא נחשבת אשה של שני מתים, כלומר שחציה מקודשת לראובן וחציה לשמעון והיא באה מכח שניהם, והדין הוא שאשת שני מתים לא מתייבמת (= ביבמות דף לא: התבאר איך יתכן מקרה של יבמה הבאה מכח שני מתים שלא מתייבמת), לפי שממה נפשך היא היתה נשואה רק לאחד מהם, שאם קידושין תופסים בחציה שפחה ובחציה בת חורין וא"כ קידושי ראובן תפסו בה, הרי שקידושי שמעון לא תפסו בה, ואם קידושין לא תופסים בחציה שפחה ובחציה בת חורין וא"כ קידושי ראובן לא תפסו בה, הרי שקידושי שמעון תפסו בה, ונמצא שבכל מקרה היא באה מכח מת אחד בלבד ולכן מתייבמת.

איתמר, חציה שפחה וחציה בת חורין שהתקדשה לראובן, והשתחררה, והתקדשה לשמעון (= לא מדובר שהם אחים), לדעת רב יוסף בר חמא בשם רב נחמן - היא מקודשת לשמעון, לפי שלאחר השתחררה פקעו קידושי ראובן משום שלאחר השחרור היא כקטן שנולד, וחלו קידושי שמעון. ולדעת ר' זירא בשם רב נחמן - היא מקודשת לראובן, לפי שלאחר השחרור היא נעשית בת חורין לגמרי וקידושי ראובן הושלמו, וכעת היא אשת איש גמורה ולא חלו עליה קידושי שמעון.

א"ר זירא: מסתבר כמוני, לפי שנאמר "וְאִישׁ כִּי יִשְׁכַּב אֶת אִשְׁהוֹ שְׁכַבְתָּ זָרַע וְהוּא שִׁפְחָה נִחְרַפֶּת לְאִישׁ וְהִפְדָּה לֹא נִפְדָּתָה או חֲפָשָׁה לֹא נָתַן לָהּ בְּקֶרֶת תְּהִיָּה לֹא יוֹמְתוּ כִּי לֹא חֲפָשָׁה", כלומר הפסוק מדבר על מי שבא על חציה שפחה וחציה בת חורין שהייתה מקודשת לאיש אחר, שלא חייב מיתה כדין הבא על אשת איש (וגם

היא לא חייבת מיתה כדין אשת איש שזינתה), לפי שהיא "לא חֲפָזָה" דהיינו לא השתחררה, ויש לדייק שמשמע שאם היא כן "חֲפָזָה" דהיינו התשחררה לאחר הקידושין, הבא עליה (וגם היא) חייב מיתה, לפי שהיא נעשית בת חורין לגמרי וכעת היא אשת איש גמורה. מכאן מוכיח ר' זירא כשיטתו.

א"ל אביי לר' זירא, לשיטתך קשה, שהרי לתנא דבי ר' ישמעאל הפסוק הזה מדבר על שפחה כנענית המאורסת לעבד עברי שהבא עליה לא חייב מיתה, ולשיטתך צריך לדייק שאם כן "חֲפָזָה" לאחר האירוסין הבא עליה חייב מיתה, וזה לא יתכן שהרי הקידושין שלה עם העבד עברי אינם כלום שהרי אין קידושין תופסים בה כלל ומעולם לא היתה אשת איש.

אלא מה אית לך למימר: אלא איך תדייק את הפסוק לדעת רבי ישמעאל? תדייק שאם "חֲפָזָה" ואח"כ חזרה והתקדשה הבא עליה חייב מיתה, וא"כ גם לדעה שהפסוק מדבר על חציה שפחה וחציה בת חורין תדייק שאם "חֲפָזָה" ואח"כ חזרה והתקדשה הבא עליה חייב מיתה.

א"ר יצחק... כמאן כר' יוחנן בן ברוקה: שאמר (במס' יבמות) שהפסוק "וַיִּכְרֶךְ אֹתָם אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר לָהֶם אֱלֹהִים פְּרוּ וּרְבוּ וּמְלֵאוּ אֶת הָאָרֶץ..." נאמר גם לאיש וגם לאשה, לפי שגם האשה מְצֻוָּה על פריה ורביה, ולכן כפו את רבה לשחררה לעשותה בת חורין שתוכל להינשא.

אמר רב נחמן בר יצחק, לא! לא בגלל זה כפו את רבה לשחררה, אלא מפני שנהגו בה מנהג הפקר והיו מזנים עמה, לפי שלא היתה נשואה ולא היתה שומרת את עצמה.

משנה: המוכר את עבדו לעכו"ם או לישראל שגר בחו"ל, יצא העבד לחירות. רש"י מבאר שזה במקרה שהעבד ברח מהעכו"ם. ביאור נוסף מביא רש"י - שבית דין קנסו לפדותו, ולאחר שפדה אותו לא ישתעבד לו, וזהו קנס שקנסו חכמים הואיל והפקיע אותו מן המצוות בזה שמכרו לעכו"ם. ואם מכרו לישראל הגר בחו"ל קנסוהו לפי שהוציאו מארץ ישראל לחו"ל. הגמ' תבאר האם קנסו את הלוקח או את המוכר.

גמרא: אונס: שטר (= יבואר להלן מה כתוב בו). כלומר אם רבו הראשון לא כתב לו שטר כשמכרו לעכו"ם אז צריך גט שחרור כדי להתירו להינשא לבת ישראל, אבל

אם רבו הראשון כתב לו שטר כשמכרו לעכו"ם, זהו גט שיחרורו ולא צריך גט שחרור.

מאי אוננו? אמר רב ששת: שכתב לו 'לכשתברח מן העכו"ם אין לי עסק בך'.

*

ת"ר, לזה עליו: אם האדון לזה כסף מהעכו"ם ושיעבד את העבד עבור החוב, ברגע שהעכו"ם עשה לו נימוסו (= יבואר מיד) יצא העבד לחירות, לפי שזה נחשב כמכירה לעכו"ם וקנסוהו חכמים.

מאי נימוסו?... נשקי: חותם וסימן עבדות שתולים לעבדים בצוואר.

קושיא: **מתיב רב ששת:** למדנו בברייתא - **האריסין** = ישראל שנעשה אריס בקרקע של עכו"ם (= 'אריס' עובד בשדה ומקבל מהפירות כמות קבועה ללא קשר לכמות שהשדה הוציאה), **והחכירות** = ישראל שחכר קרקע מעכו"ם ומגדל בה פירות, ומשלם לעכו"ם כמות קבועה של פירות עבור השימוש בשדה ללא קשר לכמות שהשדה הוציאה, **ואריסי בתי אבות** = שהיו אבותיו של הישראל אריסים בקרקע הזאת לאבותיו של העכו"ם, **ועובד כוכבים שמשכן שדהו לישראל** = שהעכו"ם היה חייב חוב לישראל ומשכן את שדהו עבור החוב, **אע"פ** שעשה **נימוסו**, בכל האופנים הנ"ל השדה פטורה ממעשר כדין שדה של נכרי. ע"כ הברייתא.

ואי ס"ד נשקי: ואם אתה מבאר ש'נימוסו' זה 'נשקי' (= סימן עבדות שתולים לעבדים בצוואר) וכי שייך לעשות 'נשקי' לשדה?

אלא א"ר ששת זמן: 'נימוסו' הכוונה לזמן, כלומר שהלווה קובע זמן ואומר למלווה 'אם אני לא יפרע לך את החוב עד זמן פלוני, העבד (או השדה) יהיה שלך', ולכן קנסו חכמים שבמקרה כזה העבד יצא לחירות, לפי שזה כמכירה לעכו"ם.

קושיא: **קשיא זמן אזמן:** לפי ביאורו של רב ששת הברייתות סותרות אחת את השניה, שהברייתא הראשונה לגבי עבד אומרת שאם קבע לעכו"ם זמן העבד יצא לחירות לפי שזה נחשב שמכר לו עת העבד, ואילו הברייתא השניה אומרת שאם העכו"ם היה חייב חוב לישראל ומשכן את שדהו עבור החוב, **אע"פ** שקבע זמן השדה פטורה ממעשר לפי שהיא שייכת לעכו"ם ואין זה נחשב שמכרה לישראל.

תירוץ: "ל"ק (= לא קשיא): לגבי עבד מדובר שכבר הגיע זמן הפירעון והישראל לא שילם לעכו"ם את החוב, ולכן העבד נהיה שייך לעכו"ם, ולגבי שדה מדובר שעדיין לא הגיע זמן הפירעון, ולכן אינה שייכת לישראל.

קושיא: אלא גבי עבד: וכי הברייתא צריכה לומר לנו שאם כבר הגיע זמן הפירעון שהעבד עובר לרשות העכו"ם? והרי זהו דבר פשוט!

תירוץ: אלא אידי ואידי: אלא באמת שני הברייתות עוסקות במקרה שלא הגיע זמן הפירעון, אלא שלגבי עבד הוא שיעבד את גופו של העבד לעכו"ם אם לא יפרע לו את החוב, וכבר מעכשיו הוא מאפשר לעכו"ם להשתעבד בו, וכיון שהוא עלול בתקנת חכמים לכן קנסוהו שיצא לחירות למרות שעדיין לא הגיע זמן הפירעון והעבד עדיין לא עבר לרשות העכו"ם, אבל לגבי שדה העכו"ם לא שיעבד לישראל את גוף השדה, אלא קבע לישראל זמן שאם לא יפרע עד הזמן ההוא הרי שרק מאז הוא יאכל פירות ולא מעכשיו, ואפילו לאחר שעבר זמן הפירעון אין גוף השדה שייך לישראל, ולכן אין זה נחשב למכירה.

תירוץ נוסף: ואי בעית אימא: לגבי שדה מדובר שהעכו"ם לווה מישראל על מנת שאם לא יפרע לו בזמן פלוני יבוא הישראל ויקח ממנו את הקרקע כמשכון עבור החוב והיא תהיה של הישראל, ומה שאמרה הברייתא שהיא פטורה ממעשר, זה כל זמן שהישראל לא בא לקחת את הקרקע, שלמרות שכבר הגיע זמן הפירעון הרי היא בחזקת העכו"ם כל זמן שהישראל לא לקח אותה, ואפילו אם הישראל נוטל חלק בפירות היא פטורה ממעשר. וכן לגבי עבד מדובר כך, אלא שקנסו חכמים את הישראל שהעבד יצא לחירות למרות שהעכו"ם עדיין לא בא לקחת את העבד, לפי שעבר הזמן ולא פרע וכבר יש לעכו"ם כח להוציא את העבד מרשות הישראל.